

ตอนที่ 5

1.5 “เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยขึ้นดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ไครจกไคร่ค้าช้าง ค้า ไครจกไคร่ค้ำม้า ค้า ไครจกไคร่ค้ำเงินค้ำทอง ค้า”

ข้อความระหว่างบรรทัดที่ 18-21 นี้ แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรสุโขทัยเป็นดินแดนอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรในดินสันทินในน้ำ และประชาชนพลเมืองมีสิทธิเสรีในการค้าขาย ไม่มีการเก็บภาษีผ่านด่านกับราษฎร เป็นการส่งเสริมการค้าขายระหว่างเมืองต่างๆ ให้ดำเนินไปได้โดยสะดวก ประชาชนตามเมืองต่างๆ มีโอกาสสติดต่อกับค้าขายกันได้อย่างเสรี ราคาสินค้าก็จะไม่แพงกว่าปกติ เพราะไม่ต้องเสียภาษีผ่านด่าน

ข้อที่ควรศึกษาในตอนนี้คือ เมื่อชั่ว-พ่อขุน-รามคำแหง-ข้าว-จอบไพร่-ลู่ทาง-เพื่อน-จูง-เงิน

- (1) เมื่อข้าว กุอธิบายในข้อ 1.3 (1)
- (2) พ่อขุน กุอธิบายคำว่า ขุน ในข้อ 1.2 (3)
- (3) รามคำแหง กุอธิบายในข้อ 1.2 (20)

(4) ข้าว คำนี้น่าจะให้คำอ่านว่า เข้า ให้ตรงกับคำจารึก แม้คำ เข้า ในที่นี้จะแปลว่า ข้าว (คือข้าวกิน) ก็ไม่น่าจะให้คำอ่านว่า ข้าว เพราะคำอ่านไม่ใช่คำแปลจึงควรอ่านออกเสียงให้ตามสระที่ปรากฏในคำจารึก เมื่อให้คำอ่านว่า ข้าว ย่อมจะชวนให้เข้าใจไปว่า คนไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น เรียกข้าวกินว่า ข้าว เหมือนคนไทยสมัยปัจจุบันนี้ ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้เลย เพราะคำ เข้า ที่หมายถึงข้าวกินนั้นเป็นคำไทยที่ใช้มาแต่โบราณกาล ในไตรภูมิภิกษา (ไตรภูมิพระร่วง) ฉบับโบราณ ทั้งฉบับพระมหาช่วยและพระมหาจันทร์ คำนี้ก็จารว่า เข้า โดยตลอด แต่ฉบับพิมพ์ได้เปลี่ยนเป็นข้าวเกือบทุกแห่ง แม้ในมหานาคาคำหลวงก็ใช้ว่า เข้า เช่น “ทั้งเข้เปลือกเข้ปล้อย” (หน้า 117) “ก็ให้น้ำเต็มแก้ว เข้เต็มไห” (หน้า 120) ในภาษาถิ่นทางภาคอีสานและพายัพ ก็พูดว่า เข้ เป็นพื้น อย่างว่า

ฝูงเข้กล้า	ฮั่วฮั่วฮั่วสวน
ฝูงหมู่ คนในเมือง	ฮอยากกินชิตายแล้ง. (ขุนทึง 18)

“เจ้ากาวิล จึงนำเอาบัณเฑาะกรของฝาก แลเข้าน้ำโภชนาอาหาร ลงไปค้อนไปฮับแม่ทัพใหญ่” (ตำนานพระเจ้า 7 พระองค์ หน้า 44)

(5) จกอบ เป็นคำเขมรโบราณ ตามรูปศัพท์แปลว่า สิ่งผูกมัด ได้แก่ ภาษีผ่านด่าน คือภาษีที่เรียกเก็บจากผู้นำสัตว์และสินค้าอื่นไปเที่ยวขายในที่ต่าง ๆ คำนี้ใช้ว่า จังกอบ ก็มี

(6) ไพร ในศิลาจารึกหลักที่ 1 นี้ มีคำเกี่ยวกับ ไพร อยู่ 5 แห่ง คือคำ ไพร (ถ้ำที่ 1 บรรทัดที่ 19 และถ้ำที่ 2 บรรทัดที่ 1) ไพรฟ้า (ถ้ำที่ 1 บรรทัดที่ 24) ไพรฟ้าเข้าไท (ถ้ำที่ 1 บรรทัดที่ 23) ไพรฟ้าหน้าปก (ถ้ำที่ 1 บรรทัดที่ 32-33) และ ไพรฟ้าหน้าใส (ถ้ำที่ 1 บรรทัดที่ 6, 21) ขอเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคำเหล่านี้ เพื่อเป็นแนวสืบค้นต่อไป

ไพร่ โดยปกติคำนี้แปลว่า ข้า หรือ ทาส เป็นคำเรียกราษฎรหรือพลเมืองทั่วไป
 ในเทศที่เรียกราษฎรหรือพลเมืองว่า ไพร่ นั้น ก็เพราะสังคมไทยสมัยโบราณอยู่ภายใต้
 ระบบการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งการปกครองระบอบนี้ได้ทอดทูลองค์
 พระมหากษัตริย์ว่าเป็นผู้มีบุญญาภาพ เป็นเจ้าชีวิตของทวยราษฎร์ และเป็นเจ้าของ
 แผ่นดิน ประชาชนพลเมืองผู้อยู่ใต้บุญญาภาพ ที่เรียกว่า พลนิกร จึงเป็นเพียง ไพร่
 คือข้าหรือทาสขององค์พระมหากษัตริย์ แต่ข้อนี้ก็เป็นเพียงพิธีการเท่านั้น เมื่อว่าโดยพฤก-
 ติการแล้ว ประชาชนพลเมืองหาได้เป็นทาส (slave) ไปจริง ๆ ไม่ ฉะนั้น ไพร่ ตาม
 ความจริงจึงเป็นเพียงราษฎรทั่วไปเท่านั้น คำ ไพร่ ซึ่งหมายถึงราษฎรทั่วไปนี้ มีปรากฏ
 อยู่ในวรรณคดีเสมอ เช่น “อนึ่ง ควรให้เข้าสักส่วนแก่ไพร่ แลทแกล้วทหารทั้งหลาย”
 (ไทรภูมิ หน้า 563) “มีย อันว่า คุณทนต์ทุกธำบัก ไพร่ขับพราจจากพระนคร” (มหา
 ชาติคำหลวง หน้า 87)

เย็นจิตไทไพร่พร้อม	พราหมณ์ชี ชีนดา
ท่างแม่ผลไมตรี	ต่อตั้ง
บเบียบเบียบบี	ทาโทษ กันแฮ
เลี้ยงชีพโดยสะดวกทั้ง	ทั่วข้าวแกนโดน (เทศง. 182)

พิเคราะห์ตามภาษาถิ่นทางภาคอีสานและพายัพ คำ ไพร่ นั้น ก็หมายถึงราษฎร
 หรือพลเมืองทั่วไปเช่นเดียวกัน หาได้หมายถึง ทาส (slave) ไม่ อย่างไร

อย่าลอน	บีบไพร่ให้	เป็นทาสทาส
เยียวว่า	เมืองมัวเขา	บั้นแพนพลิกค่าง
ควรวี	กูร์ณาให้	เห็นคุณผายผศ
กัณัน	เกล้าใหญ่กว้าง	จำจากฤาหนี (ช่ง 207)

เจ้านาย ท้าวขุน แลกรมณพราหมณ์ ท้อมาหาบ้านหาเมือง หอไผ เขื่อนมัน
 ไปหาไชนาบ้านเมือง สุขเกษิมชุ่มเย็น ไพร่ยุท่างคำ ช้ายท่างชาย (ตำนานพระเจ้า 7 พระ
 องค์ หน้า 19)

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ คำ ไพร่ ในศิลาจารึกหลักที่ 1 นี้ จึงน่าจะได้แก่ราษฎร
 หรือพลเมือง คงไม่หมายถึง ข้า หรือ ทาส เป็นแน่

ไพร่ฟ้า คำนี้คงเป็นคำเรียกราษฎรหรือพลเมืองทั่วไปเช่นเดียวกัน ไพร่ที่เติมคำ ฟ้า ต่อท้ายนั้น ก็เพื่อให้เห็นว่าเป็น ไพร่ของฟ้า คือไพร่ของเทวดา ซึ่ง ฟ้า หรือ เทวดา ในที่นี้ หมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ที่ชาวไทยเทอดทูนองค์พระมหากษัตริย์ว่าเป็น ฟ้า หรือ เทวดา นั้น คงถือตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ดีที่ว่า กษัตริย์เป็นสมมติ เทพ โดยเหตุนี้ ไพร่ฟ้า จึงน่าจะแปลว่า ไพร่ขององค์พระมหากษัตริย์ ข้าของพระเจ้า-แผ่นดิน หรือข้าแผ่นดิน อันได้แก่ราษฎรหรือประชาชนพลเมืองในระบอบสมบูรณาญา-สิทธิราชย์นั่นเอง คำ ไพร่ฟ้า ที่หมายถึงราษฎรทั่วไปนี้ มีปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายแห่ง เช่น “ธจึงเลี้ยงลา อามสายท้าวพระญาทั้งหลาย อีกลูกเจ้าเหง้าขุน ทมุนทนายไพร่ฟ้าทั้ง หลาย” (ไตรภูมิ หน้า 567)

ไต่ท้าวณฤโษษข้า	จับหนี
ลูกราชสีพีกลัว	ไพร่ฟ้า
พลเมืองบ่ตู่คิ	ศาลเคียด
กระเลียดลับลิ้นหน้า	อยู่สร้างแสงบุญ. (ม. คำหลวง หน้า 143)
บัณฑูรท่านสั่งชั้น	สิ้นาย
ลาบาทผาคผิงผาย	สู่เหย้า
รวบรวมราษฎรชาย	หญิงใหญ่ น้อยนา
เนานครคอยบผ้า	ไพร่ฟ้าพูนเกษม. (เพลง หน้า 168)

ในวรรณคดีภาคอีสาน คำไพร่ฟ้าก็หมายถึงราษฎร อย่างว่า

คั้งนั้น ผู่ไพร่ฟ้า	ลักอะเหยหัวขวัญ
ดี้อเอา เป็นทางเที่ยว	ทานท่านคู้ฮ้าย. (ขุ่. 205)

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ คำไพร่ฟ้าในศิลาจารึกหลักที่ 1 นี้ จึงน่าจะหมายถึงราษฎร หรือพลเมือง อย่างเดียวกับคำไพร่ ดังกล่าวแล้ว

ไพร่ฟ้าข้าไท พิจารณาตามรูปศัพท์ คำนี้มีลักษณะเป็นคำซ้อน ซึ่งคำหน้าคือ ไพร่ฟ้า กับคำหลังคือ ข้าไท น่าจะมีความหมายอย่างเดียวกัน คำ ไพร่ฟ้า แปลว่าไพร่ ของฟ้า คือไพร่ของพระมหากษัตริย์ ข้าไท แปลว่า ข้าของผู้เป็นใหญ่ คือข้าของพระ

มหากษัตริย์ ทั้งสองคำนี้โดยใจความก็คงหมายถึงราษฎรหรือประชาชนพลเมืองเช่นเดียวกัน แม้จะพูดเพียงคำ ไพร่ฟ้า หรือ ข้าไท คำใดคำหนึ่ง ก็คงได้ความเท่ากันแต่ที่ท่านนิยมพูดเป็นคำซ้อนนั้น น่าจะมุ่งให้เกิดความไพเราะเป็นข้อสำคัญ

ในวรรณคดีเล่มแรกของไทย คือ ไตรภูมิกถา คำไพร่ฟ้าข้าไทนี้ ก็หมายถึงราษฎรทั่วไป บางแห่งก็ใช้ควบคู่กันไปกับราษฎร บางแห่งก็ใช้ว่า ไพร่ฟ้าข้าคน เช่น “อันว่าถ้อยคำที่เรากล่าวมานี้ชื่อเบญจศีลแล ควรแก่ชาวเจ้าทั้งหลายผู้เป็นท้าวเป็นพระญา เร่งจำไว้ให้หมั่น แลสั่งสอนท้าวพระญา ลูกเจ้าเหง้าขุน ทมุนทนาย ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย อันมีในอาณาจักร.....” (หน้า 563) “เรื่องให้รำพึงถึงความชอบ อย่าได้ประมาทลืมคนเลย แม้จะบังกับถ้อยความของไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลายได้ อย่าได้ ว่าโพน ๆ ฟ้า ๆ คำตักกัน บังกับถ้อยความนั้นให้ถูกถ้วนโดยธรรม.....” (หน้า 564) แต่ในที่บางแห่งคำไพร่ฟ้าข้าไทนี้ ก็หมายถึงบริวารหรือคนรับใช้ภายในบ้านด้วย เช่นความตอนหนึ่งว่า “คนผู้อยู่ในแผ่นดินนี้แล มั่งคั่งเป็นคี่ มีเข้าของมาก ไพร่ฟ้าข้าไทมากหลาย นั้น มักกระทำร้ายแก่คนผู้อื่น ซึ่งเอาทรัพย์เข้าของของท่านผู้อื่นด้วยตนมีกำลังกว่า ครั้นว่า ตายไปได้เกิดในนรกอันชื่อเวตรณีนัน” (หน้า 475) การเรียกบริวารหรือคนรับใช้ของคน มั่งมีว่า ไพร่ฟ้าข้าไท นั้น น่าจะเป็นเพราะคนมั่งมีเลียนแบบพระมหากษัตริย์ เมื่อราษฎร ทัวไปซึ่งถือกันว่าเป็นไพร่หรือข้าของพระมหากษัตริย์ได้ชื่อว่าเป็น ไพร่ฟ้าข้าไท คนมั่งมี จึงเรียกบริวารหรือคนรับใช้ของตนว่าไพร่ฟ้าข้าไทตามอย่างด้วย โดยสำคัญว่าบริวารหรือคนรับใช้นั้นเป็นไพร่หรือเป็นข้าของตน

คำไพร่ฟ้าข้าไทในศิลาจารึกหลักที่ 5 (จารึกวัดป่ามะม่วง) ก็หมายถึงราษฎร ทัวไป ข้อความจารึกนั้นว่า “...ศรีสุรยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช เสวยราชย์ชอบด้วย ทศพิธราชธรรม รัปรานี้แก่ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย...”

สำหรับ ไพร่ฟ้าข้าไท ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ตำบลที่ 1 บรรทัดที่ 23 นี้จะ หมายถึงราษฎรทัวไปหรืออย่างไร ยังเป็นปัญหาอยู่ ท่านผู้รู้ก็มีความเห็นไปคนละทางบาง ท่านเห็นว่า ไพร่ฟ้าข้าไท ในที่นี้ หมายถึงราษฎรหรือประชาชนพลเมืองทัวไปทำนองเดียวกับที่ใช้อยู่เป็นส่วนใหญ่ในไตรภูมิกถา (ดูเรื่อง ไพร่ฟ้าข้าไท ของนายตรี อมาตยกุล

ในภาคผนวก) บางท่านกลับเห็นไปว่า คำไพร่ฟ้าข้าไท ในที่นี้หมายถึง ทาส โดยอ้างเหตุผลเป็นทำนองว่า ข้อความในศิลาจารึกตอนนั้นชวนให้เห็นเช่นนั้น เพราะไพร่ฟ้าข้าไทในที่นี้ มีลักษณะเป็นทาสอย่างหนึ่ง ซึ่งจะตกทอดมายังทายาทได้อย่างเดียวกับมรดก เช่น บ้ำหมาก บ้ำพลู เป็นต้น เมื่อถือว่าเป็นทาสก็ย่อมจะแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้ ซึ่งคนที่ตกอยู่ในฐานะอย่างนี้ก็คือ ทาส นั่นเอง และด้วยเหตุนี้เองจึงได้ลงความเห็นว่า ประเทศไทยเรามีระบบทาสมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว (ดูเรื่องไพร่ฟ้าข้าไท ของนายจร สุขพานิช ในภาคผนวก) แต่ความเห็นทั้งสองฝ่ายนี้ ก็ยังฟังไม่สนิทนัก

จะอย่างไรก็ตาม คำไพร่ฟ้าข้าไทนี้ แม้โดยปกติจะหมายถึงราษฎรทั่วไปแต่ในที่นี้พิเคราะห์ตามเค้าเรื่อง น่าจะหมายถึงบริวารหรือคนรับใช้ของไพร่ฟ้าหน้าใสและลูกเจ้าลูกขุน เพราะถ้าเป็นราษฎรทั่วไปแล้ว เมื่อไพร่ฟ้าหน้าใสและลูกเจ้าลูกขุนตายไปแล้ว จะกำหนด “ไว้แก่ลูกมัน” ได้อย่างไร และหากจะถือว่าไพร่ฟ้าข้าไทนี้หมายถึงทาส โดยฐานที่ท่านกำหนด “ไว้แก่ลูกมัน” อย่างมรดกแล้ว “ลูกเมีย” ซึ่งท่านกำหนด “ไว้แก่ลูกมัน” ด้วย ก็จะต้องอยู่ในฐานะเป็นทาสเช่นเดียวกัน เมียของพ่อคือแม่ของลูกแท้ ๆ เมื่อพ่อล้มหายตายไปแล้ว จะกำหนดให้เป็นทาสได้อย่างไร ไม่น่าจะเป็นไปได้เลย อันที่จริงคำที่ว่า “ไว้แก่ลูกมัน” นั้นน่าจะหมายถึงเพียงว่าให้อยู่ในความดูแลของลูก เพราะตามประเพณีของไทยและตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา บุตรธิดาผู้เป็นทายาท จะต้องคอยสนองคุณบิดามารดา ด้วยการปรนนิบัติดูแลจนเต็มความสามารถและจำต้องรับภาระดูแลบริวารหรือคนรับใช้ของพ่อแม่ด้วย โดยรับผิดชอบแทนบิดามารดาคตามควรแก่ฐานะ

ว่าตามรูปการปกครองในสมัยสุโขทัยนั้น ก็มีลักษณะเป็นแบบพ่อปกครองลูกอย่างที่เรียกว่า “ระบอบปิตุราชาธิปไตย” พระมหากษัตริย์แม้จะทรงอำนาจเด็ดขาด มีพระเดชานุภาพมาก ก็มีได้ทรงใช้พระเดชมากไปกว่าพระมหากษัตริย์คุณ กษัตริย์ทุกพระองค์ ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรม ทรงบำเพ็ญบารมีธรรมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา จนได้รับการเทอญทูลว่าเป็น “พระโพธิสัตว์” เมื่อเป็นเช่นนั้น “ระบบทาส” จึงไม่น่าจะเกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ คำ ไพร่ฟ้าข้าไท ในศิลาจารึกตอนนี้ จึงไม่น่าจะหมายถึงราษฎรทั่วไป และไม่น่าจะหมายถึงทาส แต่น่าจะหมายถึงบริวารหรือคนรับใช้ของไพร่ฟ้าหน้าใสและลูกเจ้าลูกขุนดังกล่าวแล้ว.

ไพร่ฟ้าหน้าปก ตามปกติคำไพร่ฟ้า หมายถึงราษฎรทั่วไปตั้งกล่าวแล้วเมื่อมีคำหน้าปก มาต่อเข้าข้างหลัง เป็นไพร่ฟ้าหน้าปก จึงน่าจะมีความหมายจำกัดเฉพาะอยู่ เรื่องนี้ ดร. ประเสริฐ ณ นคร เล่าว่า ได้พบเรื่องหนึ่งในพงศาวดารโยนกตอนเวียงกุมกามว่า ขุนเมืองรายไปที่เวียงกุมกาม อยากทราบว่าราษฎรผู้ใดมีทุกข์ จึงไปทูลเวลาเขาลงอาบน้ำในลำคลอง ผู้ใดมีผมปรกหน้า ก็แปลว่าผู้นั้นมีความเดือดร้อนพิเคราะห์ทุกข์เรื่องนั้นก็สมกันกับเค้าเรื่องในศิลาจารึก ไพร่ฟ้าหน้าปกในที่นี้จึงน่าจะแปลว่า ราษฎรผู้มีความเดือดร้อน เช่นมีความเดือดร้อนเพราะมีคดีเป็นถ้อยเป็นความกันเป็นต้น.

ไพร่ฟ้าหน้าใส ตามปกติคำไพร่ฟ้าหมายถึงราษฎรหรือพลเมืองทั่วไป เมื่อมีคำหน้าใส มาต่อเข้าข้างหลัง เป็นไพร่ฟ้าหน้าใส ก็ทำให้คิดว่า คำนี้น่าจะมีความหมายเป็นพิเศษ ถ้าจะหมายถึงพลเมืองทั่วไป ก็ฟังไม่สนิท เพราะพลเมืองทั่วไป จะมีหน้าใสหรือยิ้มแย้มแจ่มใสทั่วทุกคน ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้

พิเคราะห์ดูตามเค้าเรื่องและความแวดล้อมในคำจารึกด้านที่ 1 บรรทัดที่ 21-22 ที่ว่า “ไพร่ฟ้าหน้าใส ลุงเจ้าลูกขุนผู้ใดแล ล้มตายหายกว่า...” ทำให้เห็นว่าไพร่ฟ้าหน้าใส นั้นน่าจะเป็นผู้มีฐานะดีจึงสามารถมีบริวารได้และดูเหมือนจะเป็นผู้มีศักดิ์สูงกว่าลุงเจ้า ลูกขุน และบรรทัดที่ 4-8 ว่า “พ่อกูไปรบขุนสามชนห้วยชัย ขุนสามชนขับมาห้วยขวา ขุนสามชนเกลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกู หนีญะญายพายจะแจ้ (น) กุบ่หนักชู้ข้างเบกพล กุขับเข้าก่อนพ่อกู กุต่อข้างด้วยขุนสามชน...” ข้อนี้ทำให้เห็นว่า ไพร่ฟ้าหน้าใส นั้น น่าจะหมายถึง ไพร่พล หรือ ทเกล้าทหาร เพราะมีหน้าที่ในการรบ

ในมหาชาติคำหลวง มีคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส อยู่แห่งหนึ่ง ในกัณฑ์มหาพนว่า “สิวิหิ วิปวาสิโต ไพร่ฟ้าหน้าใส ชาวเซตอตุร กำจัดท้าวจรจากเมืองมานาน” (หน้า 145) คำไพร่ฟ้าหน้าใส ในที่นี้เป็นคำแปลมาจากคำบาลีว่า สิวิหิ ซึ่งแปลตามภาษาธรรมคาว่า ชาวเมืองสีพี จะเป็นพลเมืองทั่วไปหรือใครก็ได้ เมื่ออยู่ในเมืองสีพีแล้ว ก็จัดว่าเป็นชาวสีพีทั้งนั้น เมื่อคุแต่เพียงผิวเผินจึงอาจเห็นไปว่า คำไพร่ฟ้าหน้าใสในที่นี้หมายถึงราษฎรทั่วไป เพราะกรณีที่พระเวสสันดรถูกเนรเทศจากพระนครนั้นไปอยู่เขาวงกตนั้น ถือกันว่าราษฎร หรือไพร่เป็นผู้ขับไล่ ดังที่ปรากฏในคำของพระเวสสันดรกล่าวไว้ว่า “มย อันว่า คุผู้ทนทุกข์ลำบาก ไพร่ขับพราวจากพระนคร” (มหาชาติคำหลวง หน้า 87) แต่ถ้าพิจารณา

ให้ลึกลงไปอีก ก็จะเห็นว่า ที่ว่าราษฎรหรือไพร่จับพระเวสสันดรนั้น คุณเป็นคำกล่าวอ้างถึงไพร่เพียงในนามเท่านั้น อย่างเดียวกับ “คณะราษฎร” ที่กระทำการปฏิวัติเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. 2475 นั้นเอง ซึ่งถ้าคุณแต่เพียงผิวเผิน เพิ่งแต่ตามตัวอักษรก็อาจเห็นไปว่าราษฎรชาวไทยทั่วไปเป็นผู้กระทำการปฏิวัติ แต่ข้อเท็จจริงนั้น ผู้ที่ทำการปฏิวัติแท้จริงเป็นข้าราชการ ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือน หาใช่ราษฎรสามัญไม่แต่กระทำในนามของราษฎรจึงเรียกว่า “คณะราษฎร” ผู้ที่จับไล่พระเวสสันดรก็เช่นเดียวกันแม้จะอ้างว่า ไพร่หรือราษฎรเป็นผู้จับไล่ แต่ข้อเท็จจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ผู้จับไล่ที่แท้จริงนั้น เป็นผู้มั่งคั่งค้ำชูเป็นสำคัญ เช่นที่ระบุไว้ในกัณฑ์หิมพานต์ว่า

อุคคา จ ราชปุตตา จ เวลียานา จ พราหมณา
 ทตลาโรทา ยนิกฎฐา รธิกา ปตติการกา

อันได้แก่ พวกอำมาตย์ราชบุโรหิต 1 พวกราชบุตรหรือพระบรมวงศานุวงศ์ 1 พวกพ่อค้าคหบดี 1 พวกพราหมณ์ 1 พลช้าง 1 พลม้าหรือหมู่ราชองครักษ์ 1 พลรถ 1 พลเดินเท้าหรือทหารราบ 1 คนเหล่านี้เองที่เป็นผู้จับไล่พระเวสสันดร แต่กระทำในนามของราษฎรหรือไพร่ จึงกล่าวอ้างว่า ไพร่เป็นผู้จับพระเวสสันดร ดังข้อความต่อมาว่า เกวโลจาบี นิกโม สีวโย จาบี สมาคตา ราษฎรชาวชนบทและชาวเมืองสี่พี ก็ได้มาประชุมกัน กราบทูลพระเจ้ากรุงสุโขทัยให้จับพระเวสสันดรจากพระนคร ฐานให้ช้างเป็นทานแก่ชาวเมืองกาลิงคราษฎร์ ด้วยเหตุนี้ ข้อที่ว่า “ไพร่ฟ้าหน้าใส ชาวเซตอครกำจัตทำวจรจากเมืองมานาน” นั้น น่าจะเป็นคำกล่าวตามข้อเท็จจริง หรือโดยพฤตินัยส่วนข้อที่ว่า “อันว่าผู้หนทุกซ์ลำบาก ไพร่จับพรากจากพระนคร” นั้น น่าจะเป็นคำกล่าวถึงไพร่เพียงในนามหรือคำกล่าวโดยนิตินัยเท่านั้น

หากกรณีเป็นไปตามเหตุผลดังกล่าวนี้ คำไพร่ฟ้าหน้าใสในศิลาจารึกนั้นก็น่าจะแปลว่า ไพร่ฟ้าผู้มีหน้ามีตา อันได้แก่ชนชั้นที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีเกียรติ อาจเป็นข้าราชการ หรืออำมาตย์ราชเสวกก็ได้ โดยเฉพาะคำไพร่ฟ้าหน้าใสในบรรทัดที่ 6 คำนี้ 1 นั้น น่าจะหมายถึง ไพร่พล หรือ ไพร่หลวง ซึ่งนับได้ว่าเป็นข้าราชการฝ่ายทหาร

(7) ลู่ทาง คำนี้ ทัวจาร์ก็ เป็น ลู่ทาง เคยอ่านกันมาว่า ลู่ทาง และเรียงไว้ท้ายประโยคว่า “เจ้าเมืองบ่เอาจากอบในไพร่ลู่ทาง” คำนี้เคยแปลกันว่า ทาง หรือ หนทาง

โดยให้บรรดาธิบายว่า เจ้าเมืองไม่เก็บภาษีผ่านด่านตามรายทาง หรือกับไพร่ผู้เดินทาง ซึ่งเป็นคำอธิบายที่มีเหตุผลน่าฟัง สมกับเค้าเรื่องที่อยู่ แต่ถ้าถือตามแนวอธิบายนี้ คำ ลู่ทาง ที่อยู่ท้ายประโยคนั้น ก็ดูเหมือนจะเป็นคำฟุ่มเฟือยเกินจำเป็นเพราะคำ จกอบ ที่แปลว่า ภาษีผ่านด่าน หรือ ภาษีรายทาง นั้น เป็นคำระบุดึงที่เก็บภาษีและคนที่ต้องเสียภาษีอยู่ในตัวแล้ว เพียงแต่บอกว่า “เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่” ก็ได้ความสมบูรณ์ได้อยู่แล้ว ถ้าไม่จำเป็นที่จะต้องเพิ่มคำ ลู่ทาง มาขยายความต่อท้ายประโยคให้เป็นการฟุ่มเฟือยอีกเลย ทั้งการอ่านคำ ลู่ทาง เป็น ลู่ทาง นั้น ก็ดูเหมือนจะเป็นการอ่านลากความภาษาเก่าเข้าหาภาษาใหม่ จึงยังฟังไม่สนิทนัก

มีทางที่น่าจะเป็นไปได้อยู่อีกทางหนึ่ง คือคำ ลู่ทาง นั้น น่าจะอ่านว่า ลู่ทาง ซึ่งอาจเป็นคำเดียวกันกับคำว่า รูทาง หรือ ฐู่ทาง อันหมายความว่า สนุก, ตามใจชอบ, ตามสะดวกหรืออย่างเสรี อันเป็นคำที่มีใช้อยู่ในต้นสมัยรัตนโกสินทร์ เช่นในหนังสือไตรภูมิโลกวินิจยภคา ของพระยาธรรมปรีชา (แก้ว) เล่าเรื่องมาตุลีเทพสารดีกรามทูลพระอินทร์ในกรณีที่พระอินทร์ปล่อยให้ท้าวเวจจิตกาสูร คำว่าหยาบคายต่างๆ ว่า “...ก็รูทางซึกซึกหักหาญ กักขพะหยาบซ้า... มันก็รูทางซ่มซึกคนผู้มีปัญญา”

พิเคราะห์คำตามภาษาถิ่น ทางภาคอีสานมีพูดเป็น 2 อย่าง คือ เป็น ลู่ทางและยูทาง ที่พูดเป็นลูทางนั้นมีพูดกันเป็นส่วนน้อย ถ้าใครพูดคำนี้ก็มักได้รับการตำหนิว่าพูดไม่ชัด ส่วนมากนิยมพูดเป็น ยูทาง เป็นพื้น จะอย่างไรก็ตาม จะพูดว่า ลู่ทาง หรือ ยูทาง ก็คงมีความหมายอย่างเดียวกันกับคำว่า รูทาง หรือ ฐู่ทาง นั้นเอง ในวรรณคดีภาคอีสานใช้ว่า ยูทาง เป็นพื้น เช่นในเรื่องท้าวฮุ่ง มีข้อความตอนหนึ่ง เป็นคำสอนไม่ให้เก็บภาษีผ่านด่านทำนองเดียวกับข้อความในศิลาจารึกนี้ ว่า

อย่าได้ บีบไพร่น้อย ยี่ย่าเอาสิน
 ยูทาง ไทเทียวสิน ปล่องเตนเตนคำ (ฮุ่ง. หน้า 224)

คำ ยูทาง นี้ บางทีในทางวรรณคดีภาคอีสาน ใช้เพียงคำย่อว่า ยู ก็มีเช่นว่า

เทือนี้ ลุโชคช้อย เสียสว่างเย็นใจ
 ยูเท เอาเมืองแมน กังใจจงฮ้าง
 นักสนมเนอ นารีเชียงฟ้าง
 เจ้าอู่แก้ว แผงข้างนั้งเนือง (ฮุ่ง หน้า 202)

ทางภาคพายัพนิยมพูดว่า ยูท่าง (ออกเสียงเป็น ยูค่าง) เป็นพื้น เช่น ท่านาน พระเจ้า 7 พระองค์ว่า “ไพร่ยูท่างคำ ข้ายูท่างชาย” (หน้า 19) บางทีก็พูดย่อเหลือแต่ ท่าง เท่านั้น เช่น “ในเมื่อกูยังมีชีวิตอยู่นี้ กูจักหื้อราชการบ้านเมืองน้จักหื้อสูท่างคำท่าง ชายกินตามสบาย” (ท่านานพระเจ้า 7 พระองค์ หน้า 61)

เป็นที่น่าสังเกตว่า อักษร ช ร ล ย นั้น มีใช้แทนกันได้บ้างตามความ ถนัดของดินนั้น ๆ เช่น เฮ็ด เป็น เร็ด แล้วเป็น เย็ด (เพราะออกเสียง ร เป็น ย ตาม แบบพม่า) ต่อมาเลยเพี้ยนเป็น เฮะ เป็น เยยะ (เช่นที่พูดอยู่ในภาคพายัพทุกวันนี้) แล้ว กลายมาเป็น เยี้ย (อย่างที่ใช้อยู่ในทางวรรณคดี) ซึ่งคำ เฮ็ด, เร็ด, เย็ด, เฮะ, เยยะ, เยี้ย นั้น แม้เสียงจะต่างกัน แต่ก็มีควมหมายอย่างเดียวกัน คือหมายความว่า “ทำ” ทั้งนั้น ลู ท่าง ก็คงเพี้ยนเป็น รูท่าง แล้วเพี้ยนเป็น ยูท่าง (ดังที่พูดกันอยู่ในภาคอีสานทุกวันนี้) หรืออย่างคำ เลียงผา เพี้ยนเป็น เยียงผา เช่นในลิลิตตะโลงพ่าย (หน้า 51) ว่า “รมัง เมอลมายเมียง เยียงผาเอนผางาต” และในมหาเวสสันดรชาดก (หน้า 146) ว่า “พวก พรรดเยียงผาก็ผาคผันผ่นผอน”

หากกรณีเป็นไปได้ตามที่กล่าวนี้ คำ ลูท่าง ในจารึกนี้ ก็น่าจะอ่านเป็น ลูท่าง และควรเรียงไว้ต้นประโยค โดยแยกวรรคเป็น “เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ ลูท่างเพื่อนจุงวัว ไปค้าขีมาไปขาย...” ก็จะได้ความชัดขึ้นว่า สมัยสุโขทัยนั้น ไม่มีการเก็บภาษีผ่านด่าน ประชาชนจะไปมาค้าขายได้ตามใจชอบ หรือไปมาค้าขายได้อย่างเสรี

มีข้อน่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือคำ “ยูท่าง” นั้น ชาวอีสานบางตำบลพูดเพี้ยน เป็น “ยูซ่าง” ก็มี ดังปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องท้าวซ่ง (หน้า 232) ว่า

ถ้าน	ถือคู่ได้	เสวยแผ่นนกรสวรรค	แลเยอ
เผือลง	หลังสมภาร	ไปมีไผเพียง	
ท้อจัก	วอนขวัญให้	ยาวยืนยูซ่าง	
เขาพม่า	เลียงสำข้า	หุมพร้อมพม่าประมาณ	

และในวรรณคดีเรื่องลิลิตยวนพ่าย คำ “ยูซ่าง” นั้น เพี้ยนเป็น “อูซ่าง เช่น

เงินขามบ้อมตั้งกิ่ง	กลางกร	ไต้แฮ
อูซ่างพิศพรเหน	ลงล่วน	
ใครเกจกยจงอนง่า	สารสื่อ	
ใครชอบผิดเหนถ้วน	ด่องกล	(หน้า 15)

ปางสร้างอวาศแล้ว ฤาแสดง
 คือพุทโธสรวรยหมาย ชื่อช
 ปางถกลก้าแพงพระ พิศณุโลกย แล้วแฮ
 อยู่ข้างพระเจ้าพี่ เฟื่องบร (หน้า 20)

(8) เพื่อน คำนี้ในภาษาถิ่นทางภาคอีสานเป็นได้ทั้งนามและคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่เป็นคำนาม หมายถึงผู้ที่เป็นมิตรเป็นสหายกัน เช่น “โอนอ ก็คือว่าทุกข์คอมพ้อปีตาพอเห็นมาตายังเพื่อนข้าง ในป่ากว้างทงหนา” (ขุนทิง หน้า 236) ที่เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 3 แปลว่า เขา, ท่าน เช่น

โอนอ น้องบ่ เคยชนของต๋อน ทอมบองกินซาก ไผแล้ว
 หมากเพื่อน หากเคี้ยวจืดแล้ว คายไว้บ่อยากกิน อ้ายเฮย
 (ขุนทิง หน้า 79)

เฉพาะที่เป็นสรรพนามนั้น มีพูดเป็นสองอย่าง คือ เพื่อน กับ เฟิ่น (คำหลังนี้ทางภาคพายัพออกเสียงเป็น เป็น) และส่วนมากนิยมพูดคำ เฟิ่น นี้เป็นพื้น ในทางวรรณคดีก็นิยมใช้เช่นเดียวกัน อย่างว่า

เป็นพญานี้ คำกินมาให้บอก
 เฟิ่นก็ ถือถึกแท้ ผญาซ้ำบ่มี นั้นฤา (เชียงใหม่ หน้า 35)

คำเพื่อนในศิลาจารึกนี้ ก็เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 3 อย่างเดียวกับที่ใช้อยู่ในทางภาคอีสาน ซึ่งในที่นี้หมายถึงไพร่คือประชาชนพลเมือง

เป็นที่น่าสังเกตว่า เสียง เออ กับเสียง เอือ ทางภาคอีสานมักใช้แทนกันได้บ้าง เช่น เตือน - เติน, เพื่อน - เฟิ่น, เมือง - เมิง เป็นต้น และคำใดที่ประกอบด้วยสระเออ คำนั้นนิยมออกเสียงได้ทั้ง เออ ทั้ง เอือ เช่น เฟิ่น จะอ่านตรงตัวว่า เฟิ่นก็ได้ จะอ่านว่า เพื่อน ก็ได้ แต่คำที่ประกอบด้วยสระเอือนั้น นิยมออกเสียงเป็น เอือ ได้อย่างเดียว จะออกเสียงเป็น เออ ไม่ได้ สมัยสุโขทัย เสียง เออ กับเสียง เอือ ก็ใช้แทนกันได้บ้างเช่นเดียวกัน อย่าง ข้ำเศิก - ข้ำเศือก เป็นต้น (ดูคำ เศิก - เศือกท่านที่ 1 บรรทัดที่ 31 และท่านที่ 4 บรรทัดที่ 16 - 17)

(๑) จุง คำนี้ตามตัวจารึกเป็น จูอง คือเป็นรูปพยัญชนะที่ออกเสียงตัวเดียว ผสมกับสระสองตัว คือตัว จ ตัวเดียว ผสมกับสระ ู และสระ ออ จึงเป็นปัญหาว่าคำนี้จะอ่านอย่างไรจึงจะถูกตามภาษานิยม

พิเคราะห์ที่หลักการเขียน น่าจะเป็นแบบเดียวกับหลักการเขียนพิเศษชนิดหนึ่ง ทางภาคอีสาน ซึ่งเรียกว่าหลัก เต้าย (ตุ้เต่าตาย) คือพยัญชนะที่ออกเสียงตัวเดียวผสมกับสระหลายตัว การอ่านคำเช่นนี้จะต้องพิจารณาให้รอบคอบ โดยฟังความหมายเป็นสำคัญ คือเมื่ออ่านแล้วจะต้องได้ความตรงตามเรื่องนั้น ๆ เช่น ใป๋านได้จะต้องอ่านว่า ใป๋านปานได้ หรือ ใผู จะต้องอ่านว่า ใผู่ จึงจะได้ความ การเขียนแบบนี้จะพบเสมอในหนังสือฉบับโบราณทางภาคอีสาน

หากถือตามหลักนี้ คำ จูอง ก็น่าจะสามารถอ่านได้สามอย่างคือ อ่านว่า จองจุง จ่องจุง หรือ จุงจ่อง ก็ได้ ซึ่งการอ่านอย่างนี้จะมีความหมายดังต่อไปนี้

ก. จองจุง หมายความว่า ผูกจุง (จอง = ผูก) เมื่อเรียงเข้าประโยคว่า “ลูท่าง เพื่อนจองจุงวัวไปคำขี้ม้าไปขาย” ก็จะได้ความว่า เขา (ไพร่) จะพากันผูกจุงวัวไปคำขี้ม้าไปขายได้โดยสะดวกสบาย

ข. จ่องจุง หมายความว่า เหนี่ยวจุงไป (จ่อง = เหนี่ยว, รั้ง, ตึง) เมื่อเรียงเข้าประโยคว่า “ลูท่าง เพื่อน จ่องจุงวัวไปคำ ขี้ม้าไปขาย” ก็จะได้ความว่า เขา (ไพร่) จะพากันจุงวัวตึงวัวไปคำขี้ม้าไปขายได้โดยสะดวกสบาย

ค. จุงจ่อง หมายความว่า จุงไปตึงไป, นำไป เมื่อเรียงเข้าประโยคว่า “ลูท่าง เพื่อนจุงจ่องวัวไปคำขี้ม้าไปขาย” ก็จะได้ความว่า เขา (ไพร่) จะพากันจุงวัวตึงวัวไปคำขี้ม้าไปขายได้โดยสะดวกสบาย

หากอ่านตาม 2 แบบหลังนี้ ก็จะเห็นได้ว่าคำ จ่องจุง และ จุงจ่อง นั้นมีลักษณะเป็นคำซ้อน จึงน่าจะมีความหมายเพียงว่า “จุงไป” เท่านั้น เพราะความสำคัญอยู่ที่คำ “จุง” ส่วนคำ “จ่อง” นั้น น่าจะเป็นคำซ้อนเพื่อความไพเราะ ตามความนิยมที่มีอยู่ในสมัยนั้น เช่นในเรื่องทำวคำสอนว่า

สายมิ่งเกี้ยว

ปางก่อนสายแนน

บุพกรรมหลัง

จ่องจุงให้มาพ้อ

และในโคลงนิราศหรืออุโฆษ (หน้า 27) ว่า

อารักษ์อาราธน์เรือง	มังราย ราชแล
เชิญส่งศรีทิพนาย	หนึ่งรำ
เทียนทองพีจักถวาย	เป็นส่วน ปุณฺเษ
อุงอ่องเมื่อเมืองฟ้า	เสพร้างสุราลัย.

(10) เงิน คำนี้น่าจะอ่านว่า เงื่อน ให้ตรงตามคำจารึก ตามเหตุผลที่กล่าว
แล้วในข้อ 1.3 (6)